ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

ВАСЯНОВИЧ Лариса Василівна - аспірантка Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 342.9
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2022.1.41

Встановлено, що правове регулювання професійного навчання поліцейських – це втілений у формі нормативно-правових актів різної юридичної сили результат нормотворчої діяльності уповноважених суб'єктів, спрямований на упорядкування відносин, які виникають в сфері формування системи знань, навичок, та вмінь, необхідних для оптимального функціонування Національної поліції.

Зроблено висновок про те, що систему правового регулювання професійного навчання поліцейських складає сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які доцільно класифікувати наступним чином:: по-перше, за юридичною силою: 1) Конституція України; 2) міжнародні нормативно-правові акти; 3) закони; 4) підзаконні нормативно-правові акти; по-друге, за сферою застосування: 1) загальні – врегульовують права на освіту, вільний вибір роду діяльності, заборону дискримінації тощо; 2) галузеві – торкаються питань провадження освітньої діяльності безвідносно до її специфіки; 3) спеціальні – враховують особливості професійного навчання саме поліцейських. Серед останньої групи превалюють відомчі підзаконні нормативно-правові акти, що є логічно обумовлено метою цих актів – встановлення специфіки навчання саме поліцейських, надання їм інструментальних можливостей будувати власну кар'єру з максимальною користю як для них, так і для Національної поліції в цілому.

Ключові слова: правове регулювання, нормативно-правовий акт, професійне навчання, поліцейські, Національна поліція.

Постановка проблеми

Професійне навчання поліцейських має вирішальне значення для забезпечення ефективної, правомірної та гуманної діяльності правоохоронних органів. У сучасному суспільстві, яке динамічно розвивається і стикається з новими викликами, поліцейські повинні не лише знати законодавство, а й володіти широким спектром навичок — від комунікації з громадянами до використання сучасних технологій. Без належного професійного навчання неможливо сформувати компетентного правоохоронця, здатного оперативно реагувати на загрози, дотримуючись при цьому прав людини та етичних стандартів. Зауважимо, що підготовка поліцейських — це не разова подія, а постійний процес, що дозволяє адаптувати їхні знання та вміння до змін у законодавстві, появи нових форм злочинності, зокрема кіберзлочинів, а також до умов, які виникають в сучасних реаліях. Разом із тим, забезпечення ефективного професійного навчання поліцейських вимагає створення ефективного нормативно-правового підґрунтя, аналізу якого і буде присвячено дане наукове дослідження.

Стан дослідження

Професійне навчання поліцейських, як предмет наукового дослідження, неодноразово потрапляло у поле зору різних науковців. Зокрема, йому приділяли увагу: М.І. Ануфрієв, І.Б. Гончаренко, Ю.О. Михайлова, О.Ю. Салманова, І.О. Святокум,

О.В. Федосова, Д.В. Швець та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в реаліях сьогодення проблема правового регулювання професійного навчання поліцейських в Україні набуває нової актуальності та важливості.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб надати характеристику системі правового регулювання професійного навчання поліцейських в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати сутність поняття «правове регулювання»; виділити систему нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання професійного навчання поліцейських в Україні.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо характеристики системи правового регулювання професійного навчання поліцейських в Україні.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження відзначимо, що правове регулювання, насамперед, розглядається як владно-вольовий вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування. Його формою є прийняття правових норм, серед яких в розрізі представленої у статті проблематики, особливе місце мають адміністративні, які характеризуються своєю обов'язковістю, підкріпленою загрозою державного примусу. Тож, правове регулювання професійного навчання поліцейських – це втілений у формі нормативно-правових актів різної юридичної сили результат нормотворчої діяльності уповноважених суб'єктів, спрямований на упорядкування відносин, які виникають в сфері формування системи знань, навичок, та вмінь, необхідних для оптимального функціонування Національної поліції.

Слід зазначити, що професійне навчання поліцейських регулюється різними, за своєю юридичною силою, нормативно-правовими актами, найвище місце серед яких посідає Конституція України. Серед її норм доцільно назвати ст. 23, яка проголошує право кожної людини на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості. Статтею 24 встановлюється рівність конституційних прав і свобод громадян та їх рівність перед законом. Забороняється створення привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1]. Ці норми втілюються у вільному виборі особи вступити на службу до Національної поліції з урахуванням оцінки особистих та професійних якостей. Також йдеться про заборону дискримінації.

Слід вказати також ст. 43 Основного закону, яка встановлює обов'язок держави створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовувати програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [1]. Згідно ст. 53 встановлено обов'язок держави забезпечувати доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадянам надається право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [1].

Серед законів, а також підзаконних нормативно-правових актів, варто виокремити дві групи: загального характеру, які містять окремі норми в сфері освіти, професійної підготовки, та в основному присвячені регулюванню інших більш широких питань; та галузевого характеру, які визначають специфіку професійного навчання саме поліцейських.

Закон України «Про зайнятість населення» встановлює право на професійне навчання, яке реалізується шляхом первинної професійної підготовки, перепідготовки, спеціалізації і підвищення кваліфікації, стажування у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та закладах післядипломної освіти, безпосередньо на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг з метою здобуття особою відповідної кваліфікації або приведення її рівня у відповідність із вимогами сучасного виробництва та сфери послуг [2].

Закон України «Про професійний розвиток працівників» визначає основні принципи державної політики у сфері професійного розвитку працівників: доступності професійного розвитку працівникам; вільного вибору роботодавцем форм і методів забезпечення професійного розвитку працівників з урахуванням специфіки їх роботи; додержання інтересів роботодавця та працівника; безперервності процесу професійного розвитку працівників. Встановлюються загальні засади організації та форми реалізації професійного навчання та ін. [3].

Норми вищеназваних нормативно-правових актів мають міжгалузевий характер та спрямовані на врегулювання доступу до навчання осіб в процесі реалізації ними права на працю.

Загальне значення для освіти в цілому має Указ Президента України, яким було затверджено Національну доктрину розвитку освіти. Нею визначено пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку освіти, серед яких: особистісна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; пропаганда здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору; забезпечення освітніх потреб національних меншин; забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу; розвиток дошкільної, позашкільної, загальної середньої освіти у сільській місцевості та професійно-технічної освіти; органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти; запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів; створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення; інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів [4]. Такі напрямки є визначальними для впровадження у тому числі у сфері професійного навчання поліцейських. Названі пріоритети знаходять своє відображення у законодавстві, яке регулює питання освіти, адже всі ці нормативні акти було прийнято вже після затвердження Національної доктрини.

Так, Законом України «Про освіту» визначаються базові поняття та принципи, які регулюють освітній процес як систему науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей, що в свою чергу визначаються як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Серед іншого цей закон визначає правовий статус закладів освіти, систему забезпечення якості освіти, вимоги дотримання академічної доброчесності та інші правові засади функціонування освітньої діяльності. Ним також визначено таку категорію, як результати навчання: знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [5]. Смислове на-

повнення цього поняття має значення для визначення конкретного змісту професійного навчання поліцейських.

Закон України «Про вищу освіту» встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [6]. Саме цей закон визначає правовий статус закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання. Тоді як особливості його діяльності врегульовано підзаконними актами. Насамперед Положенням про вищі навчальні заклади МВС, яке визначає їх як державні навчальні заклади, які підпорядковані МВС, засновані і діють згідно із законодавством України, реалізовують відповідно до наданої ліцензії (ліцензій) освітньо-професійні програми підготовки фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, а також здійснюють наукову і науково-технічну діяльність [7].

З урахуванням того, що означене Положення є підзаконним актом і прийнято до вступу у законну силу Закону України «Про вищу освіту», його норми діють в тій частині, в якій вони не суперечать нормам цього Закону.

Законом «Про Національну поліцію» встановлюються загальні засади професійного навчання поліцейських, її рівні та основний організаційний зміст [8]. Разом із цим подальше врегулювання питань такого навчання здійснюється на основі відомчих підзаконних нормативно-правових актів. Найзагальнішим за змістом з яких можна вважати Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, яке визначає порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України. Зокрема, ним встановлено планування, облік та звітність у системі службової підготовки, правовий статус учасників навчального процесу в системі службової підготовки, організаційна складова та матеріально-технічне забезпечення службової підготовки, порядок проведення занять з функціональної підготовки, з тактичної підготовки, із загальнопрофільної підготовки, з вогневої підготовки , з фізичної підготовки, перевірка рівня службової підготовленості, організація навчальних зборів, порядок оцінювання функціональної, тактичної, загальнопрофільної, фізичної підготовки [9].

Специфіка окремих видів професійного навчання встановлюється окремими відомчими нормативно-правовими актами, наприклад:

- Положенням про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, встановлено, що вони проходять професійну підготовку з метою набуття ними спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції. Поліцейському, якому присвоєно освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник», видається диплом установленого законодавством України зразка. Професійна підготовка організовується за формами здобуття освіти, визначеними законодавством України, з урахуванням особливостей, які дають змогу поліцейським виконувати під час навчання покладені на поліцію завдання [10].
- Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції визначає завдання післядипломної освіти, її види, формування та організацію виконання державного замовлення, порядок організації направлення працівників поліції на навчання до навчальних закладів Національної поліції, спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування тощо [11].

Слід зазначити, що відомчі акти мають обов'язковий характер для застосування у

закладах освіти зі специфічними умовами навчання. Їх норми знаходять своє подальше втілення у локальних актах цих закладів.

Серед таких відомчих актів доцільно виокремити Положення про організацію навчальної та навчально-методичної роботи в навчальних закладах МВС України, яке встановлює, що навчальний процес та його організація ґрунтується на принципах: поваги до кожної людини, забезпечення її прав і свобод, зокрема, права на освіту; неухильної відповідності Конституції України, чинному законодавству, що регламентує освітню та правоохоронну діяльність; науковості, гуманізму, демократизму; ступеневості, наступності, нерозривності; органічної єдності навчальної, методичної, науково-дослідницької та виховної роботи; гуманізації освіти як невід'ємної складової суспільної діяльності; нерозривної єдності форм і змісту навчання та потреб правоохоронної діяльності; незалежності від утручання будь-яких політичних партій, інших громадських та релігійних організацій. Метою впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу є: адаптація навчального процесу до вимог Європейського освітнього простору; стимулювання систематичної роботи курсантів, студентів (слухачів) протягом усього періоду навчання та підвищення якості їх знань; створення сприятливого психологічного режиму співпраці викладача з курсантом, студентом (слухачем) протягом навчання у вищому навчальному закладі; формування у курсантів, студентів (слухачів) навичок до самоосвіти, освіти протягом всього життя; створення здорової конкуренції в навчанні; підвищення об'єктивності оцінювання знань курсантів, студентів (слухачів); виявлення та розвиток творчих здібностей курсантів, студентів (слухачів) [12]. Означені у цьому Положенні принципи, мета та інші вимоги враховуються при розробці локальних актів закладів освіти.

З огляду на зазначене, слід констатувати, що специфіку організації та реалізації процесу професійного навчання поліцейських врегульовують підзаконні нормативно-правові акти, які затверджуються здебільшого наказами МВС та Національної поліції. На їх основі приймаються локальні акти закладів освіти зі специфічними умовами навчання, які деталізують норми законодавства з урахуванням особливостей діяльності таких закладів.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз дає змогу дійти до висновку, систему правового регулювання професійного навчання поліцейських складає сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, які доцільно класифікувати наступним чином: по-перше, за юридичною силою: 1) Конституція України; 2) міжнародні нормативно-правові акти; 3) закони; 4) підзаконні нормативно-правові акти; по-друге, за сферою застосування: 1) загальні – врегульовують права на освіту, вільний вибір роду діяльності, заборону дискримінації тощо; 2) галузеві – торкаються питань провадження освітньої діяльності безвідносно до її специфіки; 3) спеціальні – враховують особливості професійного навчання саме поліцейських. Серед останньої групи превалюють відомчі підзаконні нормативно-правові акти, що логічно обумовлено метою цих актів – встановлення специфіки навчання саме поліцейських, надання їм інструментальних можливостей будувати власну кар'єру з максимальною користю як для них, так і для Національної поліції в цілому.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4624

2. Про зайнятість населення. Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text

3. Про професійний розвиток працівників. Закон України від 12.01.2012. № 4312-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text

4. Про Національну доктрину розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/200. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text

5. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

6. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

7. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008. № 62. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08#Text

8. Про Національну поліцію. Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

9. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 № 50. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text

10. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 лютого 2016 року № 105. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text

11. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції. Наказ Міністерства внутрішніх справ України 24.12.2015 № 1625. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text

12. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008. № 69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0069320-08#Text

SUMMARY

It has been established that the legal regulation of professional training of police officers is the result of the normative-legal activities of authorized entities, embodied in the form of regulatory legal acts of various legal force, aimed at regulating relations that arise in the field of forming a system of knowledge, skills, and abilities necessary for the optimal functioning of the National Police.

It has been concluded that the system of legal regulation of professional training of police officers consists of a set of regulatory legal acts of various legal force, which it is advisable to classify as follows: first, by legal force: 1) the Constitution of Ukraine; 2) international regulatory legal acts; 3) laws; 4) subordinate regulatory legal acts; second, by scope of application: 1) general - regulate the rights to education, free choice of activity, prohibition of discrimination, etc.; 2) sectoral – concern issues of educational activities regardless of their specifics; 3) special – take into account the specifics of professional training of police officers. Among the latter group, departmental subordinate regulatory legal acts prevail, which is logically due to the purpose of these acts – establishing the specifics of training of police officers, providing them with instrumental opportunities to build their own careers with maximum benefit for both them and the National Police as a whole.

Keywords: legal regulation, regulatory legal act, professional training, police officers, National Police.